

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

İstanbul'dan 1850'lerde geçen piyanist

Anna Simonis

Osmanlı'nın meşhur başkomutanlarından Ömer Lütfi Paşa'nın Eflak Ayaklanması'nı bastırmak için gittiği Bükreş'te tanışıp evlendiği Transilvanyalı piyanist eşinin hikâyesi...

8 Kasım 1857 Pazar günü, o zamanlar hâlâ haftalık bir mizah dergisi olarak ve son üç senedir de Jean Hippolyte Auguste de Villemessant'ın editörlüğünde yayın hayatına devam eden meşhur Figaro gazetesinin ikinci sayfasını açan Parisliler enteresan bir haberle karşılaştılar: *"Bir saraylıyla evlenmek için onu boşadığı üzere, kendisini Ömer Paşa'nın dul eşi olarak tanımlayabileceğimiz kadın artık Paris'tedir ve bir müzisyen olarak sergilediği kabiliyet piyano sanatına tapanlar arasında oldukça ses getirmiştir. O sadece birinci sınıf bir yorumcu değil, aynı zamanda kabiliyetli bir besteci ve şiirsel doğaçlamalara hâkim bir sanatçı. Kuzeyin melânkolisi, Doğu'nun perileri efsunlu parmaklarından akıp gidiyor. Eğer gün gelir de halk karşısında çalmaya karar verirse 'Madam Ömer Paşa' adı bir konser afişinde ne kadar da güzel görünecektir ve o zaman beklentilerdeki gibi bir Şarklıdan ziyade gerçek bir Parisli ile karşılamış olacağız; sarışın, narin, zarif."* Gerçek adı Mihajlo Latas olan, Osmanlı'nın meşhur başkomutanlarından Ömer Lütfi Paşa'nın (1806-1871) piyanist eşi daha çok yeni vardığı Paris şehrinin sosyetesine işte bu şekilde tanıtılmıştı.

Bu esrarengiz piyanist hakkındaki ilk yazım bundan tam tamına 22 sene önce, Panayot Abacı'nın çıkartmakta olduğu Orkestra dergisinde *"Londra'da bir kitapçının tezgahındaki Türk marşı notası"* (Şubat 1997) başlığı altında yayımlanmış

FIGARO

8 Kasım 1857 tarihli
"Figaro" gazetesinin ilk sayfası

Ömer Lütfi Paşa
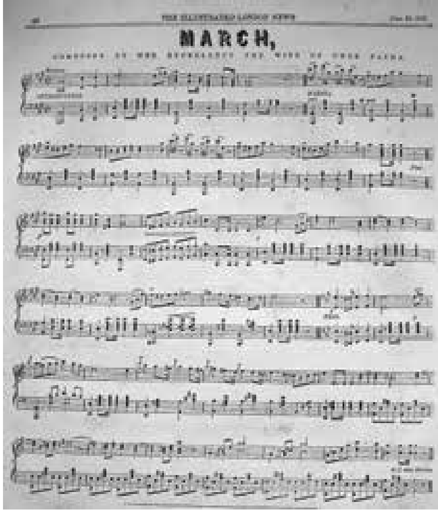
ve ardından Cumhuriyet gazetesinin Dergi ekinde çıkan iki ayrı makalede, bulabildiğim detaylarla, onun gizemli hayatını ele almıştım. [*"Ekselansın besteci eşi"* (8 Mart 1998) ve *"Ekselansları Ömer Paşa'nın eşi ya da Macar asıllı İda Hanım"* (6 Eylül 1998)]

Hatta o zaman *"Ne adı biliniyor ne de yüzü. Çünkü o her yerde 'Ekselansları Ömer Paşa'nın karısı' olarak geçiyor. Ama besteleri var hiç dinlemediğimiz. Tam 140 sene önce Londra'da çalınmış"* diye tanıtmıştı Cumhuriyet Dergi bu piyanist hanımefendiyi okurlarına. Madam Ömer Paşa'nın kimliğine ve hayatına karşı duyduğum ilgi seneler boyu çeşitli yazılarla devam etti. Toplumsal Tarih dergisinde de onun hayatını ele aldım [*"Ekselansları Ömer Paşa'nın Karısı"* (Şubat 2000)] ve Andante'de *"Buckingham Sarayı'nda 'Ömer Paşa Valsi' ve Ömer Paşa'nın piyanist hanımı"* (Nisan 2016) başlıklı yazımda da onu okurlara tanıttım. Bu arada yaylı çalgılar için orkestrasyonunu hazırladığım partisyonlardan onun *Tchitaté, Oltenitza, Silistre* gibi çeşitli askeri marşlarını Ateş Orga'nın yapımcılığında, Cihat Aşkın'ın solistliğinde Londra'da ilk olarak 2000'lerin başında kaydettik. Bu eserler Kalan Müzik'ten çıkan *Osmanlı Sarayından Avrupa Müziği* ve *Savaş ve Barış* albümlerinde dinleyicilerle buluştu ve ardından Madam Ömer Paşa *Invitation to the Seraglio* albümüyle birlikte Warner Classics sanatçısı oldu. Zaman zaman besteleri dünya radyolarında çalınmaya başladı ve duyduklarını beğenen kimi dinleyici bu kayıtları zaman içerisinde YouTube'a yükledi.

Piyanist Madam Ömer Paşa ve eserleriyle ilk tanışmam Londra'daki öğrencilik yıllarımda, 1980'lerin sonunda şehrin doğu yakasındaki Farringdon Road üzerinde kaldırım boyu dizili tahta çekçek arabaları üzerinde eski kitaplar satan, 1880'den beri aynı mahalde, aynı şekilde devam etmiş olan dede mesleğini sürdüren George Jeffery'nin sahaf tezgâhında olmuştu. Kitapların kimi kaldırıma atılmış, kiminin deri cildi yırtılmış, bilmem hangi aristokrat ailenin kütüphanesinden çıkma, altın yaldızlı ve taçlı armasının tahrip gördüğü cilt kapağında hâlâ kararmış bir şekilde seçilebildiği pek çok kitap arasında kayıp bir inci ararcasına eşelenen bir sürü insana oradan geçerken ben de derhâl dahil olmuştum. İçi ağzına kadar antika kitap dolu olan çuvallar herkesin gözü önünde kaldırıma boşaltılıyor, o hengâmede bazen cilt kapakları kitap sırtlarından kopup fırlıyor, önlerine yem atılmış

Warner Classics'ten çıkan *"Invitation to the Seraglio"* albümü

Ekselansları Ömer Paşa'nın Hanımı'nın Marşı, "The Illustrated London News", 13 Ocak 1855

martılar gibi bizler de o dağ yığını kitapları karıştırmaya başlıyorduk. Karton meyve kutuları içerisinde 19. yüzyıldan kalma eski Illustrated London News gazetelerinden kopartılmış rutubet kokan lekeli sararmış buruşuk sayfalar rüzgârda tir tir titrerken, evsiz kalmış, ciltlerinden sökülmüş, raflarından atılmış, yok olmaya yüz tutmuş bu tarih yaprakları karşısında içim sızlıyordu. İşte o eski yapraklar arasında 13 Ocak 1855 tarihli Illustrated London News gazetesinden çıkma orijinal bir sayfada, üzerinde "Ekselansları Ömer Paşa'nın eşi" tarafından bestelenmiş olduğuna dair bir açıklama bulunan bir marş notası bulmuş ve satın almıştım.

Bu beklenmedik keşfin ardından kendisinden çoğunlukla "Her Excellency the wife of Omer Pasha" (Ekselansları Ömer Paşa'nın eşi) ya da "Madame Omer Pacha" olarak bahsedilen bu hanım hakkında çeşitli Avrupa dergilerinde kısıtlı da olsa bazı biyografik ipuçlarına ulaşabilmiştim. Transilvanya'da doğduğunu, 11 yaşındayken Bükreş'teki en iyi yatılı okullardan bir tanesine yollandığını, piyanoda büyük kabiliyet sergilediğini, 1848'deki Eflak Ayaklanması sırasında isyanı bastırmak için Bükreş'e yollanan Ömer Paşa ile burada tanışıp evlenerek İstanbul'a geldiğini, ancak bu evliliğin bir süre sonra boşanmayla sonuçlanmasının ardından, Figaro'nun da duyurduğu gibi, Paris'e yerleştiğini biliyordum. British Library'e kendi imkânlarıyla ulaştırmayı başardığı, Boosey & Sons tarafından basılmış olan bir marş notasının künyesinde ise gerçek adının Anna Simonich olduğunu okumuştum. Kimi kaynakta Ömer Paşa'yla evlendikten sonra Züleyde Hanımefendi adını aldığı yazılırken, Nobel ödüllü yazar Ivo Andric Ömer Paşa (İletişim Yayınları, 2013) romanında ondan Saide Hanım olarak bahsetmişti. Bütün bu çelişkiler bu genç müzisyenin hayat hikâyesini benim için daha da büyük bir merak unsuruna dönüştürmüştü.

Derken bir gün yazılarımı okuyup kayıtlarımı dinleyen Belgrad Üniversitesi Sırp Edebiyatı Bölümü öğrencisi Jelena Bazovic'ten hiç beklenmedik bir elektronik posta aldım. Kendisi de bu piyanistin izini sürmüş ve bir makalesinde kaleme aldığı bulgularını benimle paylaşmak nezaketini göstermişti. ("Istorijski lik Saida-hanume", In: *Andrićev Latas* (Project Andric-Initiative), volume 11, Institut für Slawistik der Karl Franzens Universität, Graz, 2018, 151-177) Böylelikle ilk defa olarak gerçek adının Anna Simonis olduğu teyidini aldığım Ömer Paşa'nın piyanist hanımının doğum ve ölüm tarihlerini, doğduğu kasabanın adını ve hayatıyla ilgili daha pek çok yeni bilgi edinmiş oldum. Anna Simonis 17 Ekim 1832'de Braşov'un Hamruden (Homorod) kasabasında çiftçilik yapan George Simonis ve Catherine Hallas'ın yedi çocuğundan dördüncüsü olarak dünyaya gelmişti. En büyük ağabeyi Gheorghe Simonis (1820-1905) kasabanın kilisesinde org çalıyor ve kız kardeşinin müziğe olan yatkınlığını destekliyordu. Hatta Signale für die musikalische Welt dergisi 1845'te Anna Simonis hakkında "mucize çocuk" haberini duyururken bu Saxon asıllı köylü

kızın müziğe olan dahiyane yatkınlığını övüyor ve üç sene boyunca ağabeyinden aldığı dersler sayesinde piyanoyu bir virtüoz havasında çok iyi çalabildiğini yazıyordu. Gheorghe, Craiova'da bir müzik okulunun kurulmasında görev aldıktan sonra Bükreş'e gitmiş ve buradaki Fransız Enstitüsü'nde ders vermeye başlamış, Anna'yı da yanına almıştı.O sırada Bükreş'te karargâh kuran Ömer Paşa çocuğuna piyano dersleri aldırmak isteyince Anna bu görevle ilk olarak Paşa'nın hizmetine girmiş ve bu tanışıklık kısa süre içerisinde evliliğe dönüşmüştü. 5 Aralık 1857 tarihli The Musical Gazette'teki habere göre Anna Müslüman adetlerini kabul etmiş, Hristiyan genç kız bir tür Hanım'a dönüşmüş ve artık evden peçesiz çıkmaz olmuştu, ancak Doğulu adetlerin aksine kocasına bütün savaş meydanlarında eşlik etmeye başlamıştı; zira "askerlerinin muhteşemliği karşısında özellikle çok etkilenmiş ve Türk ordularının savaş meydanlarında çaldıkları zafer marşları bestelemişti". Anna, Ömer Paşa'yla birlikte İstanbul'a gelmiş, onun hayatındaki bu değişiklik ağabeyi

riges sächsisches Bauermädchen, welches wegen seiner ausgezeichneten musikalischen Fähigkeiten von den übrigen Dorfbewohnern die Spielerin genannt wird. Dadurch daß der ältere Bruder des Mädchens zum Organisten ausgebildet und ein Clavier ins Haus geschafft wurde, offenbarte sich das Talent des Kindes, indem es gleich nach Aufstellung des Instrumentes, ohne die geringste Kenntniß desselben, versuchte, Lieder und Tänze darauf zu spielen. Durch den Unterricht des Bruders und nach dreijähriger Uebung hat das Mädchen so bedeutende Fortschritte gemacht, daß es mit den bedeutendsten Virtuosen nicht nur auf dem Clavier, sondern auch auf der Orgel wetteifern kann. Der Bruder, welcher jetzt Organist ist, läßt nicht selten seine zwölfjährige Schwester, die auch im Generalbaß fest ist, an Sonntagen während des Gottesdienstes die Orgel spielen. Dies neue Wunderkind heißt Anna Simonis und ist die Tochter des Hamroder sächsischen Landbauers Georg Simonis.

Anna Simonis'i "mucize çocuk" olarak tanımlayan "Signale für die musikalische Welt", 1845

Prens Emperyal Louis-Napoléon Bonaparte

Gheorghe'u da etkilemiş ve o da kardeşi ve kayınbiraderi ile birlikte İstanbul'un yolunu tutmuştu. Söylenene göre Gheorghe Simonis, Sultan Abdülmecid'in sarayında piyano dersleri vermiş ve hatta kendisine İstanbul'da "Bey" olarak hitap edilmeye başlanmıştı. Yine The Musical Gazette'in aktardığına göre Ömer Paşa'nın Anna'yla olan evliliğinden dünyaya gelen tek çocuk bir kazada ölünce Paşa, yeni bir varis ümidini kaybederek ve belki de kendisini eski Türk partisine daha yakınlaştırmak için, Hafız Paşa'nın kızıyla evlenmeye karar vermiş, eşine *"Haremde kal"* demiş, ancak o bu teklifi gururuna yediremeyerek Paris'e gelmişti. İşte Figaro'daki haber Anna Simonis'i hayatının bu evresinde Paris halkına tanıtıyordu. Gheorghe Simonis de Kırım Savaşı'nda Osmanlı birlikleri arasında görev aldıktan sonra kız kardeşinin İstanbul'dan ayrılmasının ardından Craiova'ya geri dönmüştü.

Figaro'daki ümit verici o haberin ardından Fransız gazetelerinin sessizliğine bakılırsa Anna Simonis, beklenin aksine, kendisine bir konser piyanisti olarak kariyer çizmemişti. Söylenene göre gittiği Amerika seyahati dönüşü gemide tanıştığı Baron Otto de Braunecker (1818-1880) adında bir aristokratla 1860 yılında evlenerek yeni bir yuva kurmayı tercih etmişti. Bir zamanların Anna Simonis'i, Saide Hanım'ı veya Madam Ömer Paşa'sı artık Paris'te Barones de Braunecker olarak bilinmeye başlamıştı. Bratislava'da doğmuş olan Baron Otto de Braunecker, şair ruhlu bir eşti; hatta İmparator III. Napoléon ve Eugénie de Montijo'dan dünyaya gelen Fransa tahtının veliahdı Prens Emperyal Louis-Napoléon Bonaparte'ın 16 Mart 1856'daki doğumu vesilesiyle kaleme aldığı bir şiiri o yılın haziran ayında bizzat kendisi okumuştu. 1860'da ise Vevey'de oğulları Arpad Ödön (Edmund) Geiza Braunecker dünyaya gelmiş, onu 1862'de Hugo takip etmişti. Bütün bu bilgiler Madam Ömer Paşa'nın bilinmeyen hayatına belki yepyeni bir boyut katmıştı katmasına, ama maalesef yine de çok sınırlıydı. Otto 1880'de vefat edecek, Anna kocasının ardından 34 sene daha yaşadıktan sonra 10 Ocak 1914'te Paris'te hayata gözlerini yumacaktı. Oğulları Arpad ise birkaç ay sonra patlak veren I. Dünya Savaşı sırasında Bois des Forges'da çarpışırken can verecekti. Hamruden'de başlayan bir ömür Bükreş ve İstanbul'dan geçip Paris'te noktalanmıştı.

Yitik bir aileden geriye kalan kayıtlar arasında, yeni bilgiler umuduyla Paris'teki meşhur sanatsal ve edebi salonların listelendiği, C. W. Jarrett Knott Yayınevi'nin yayımladığı 1896 tarihli *Paris Artistic* rehberinin sayfalarını karıştırırken bir anda Mme de Braunecker adında birisinin 10, Rue Copernic adresinde oturduğunu görüyorum ve kendi kendime *"Acaba bu Mme de Braunecker, Barones Braunecker, Madam Ömer Paşa, Saide Hanım veya Anna Simonis olabilir mi?"* diye düşünüyorum. O caddenin solup gitmiş eski bir kartpostalına bakarken bir zamanlar yolu İstanbul'dan

Eski bir kartpostalda
Rue Copernic, Paris

da geçmiş bulunan ve kim bilir hangi konaktan piyanosunun sesi yükselmiş olan bu kabiliyetli piyanist hanımefendiyi düşünüyor ve gelecekte daha nice yeni bilgilerle başkalarının da o ve onun gibi unutulmuş yaratıcı insanların izlerini sürmesini diliyorum...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.